

Η σοβαρότερη και πιο ιερή μέρα του ορθόδοξου εορτολογίου, όπως περιγράφει ο διακεκριμένος Έλληνας καθηγητής της Λαογραφίας Δημήτρης Λουκάτος, είναι η Ακολουθία «των Ωρών» το πρωί, με τα Ευαγγέλια και την Αποκαθήλωση, και ο Επιτάφιος (θρήνος) το απόγευμα ή το βράδυ (κάποτε και προς το χάραμα του Σαββάτου). Λαογραφικά στοιχεία της ημέρας είναι: η αυστηρότατη νηστεία (μερικοί δροσίζουν μόνο με ξίδι τα χείλη τους, σαν το Χριστό), η επίσκεψη στα νεκροταφεία (όπου και οι ψυχές συμπενοθούν), τα άφθονα άνθη για τον Επιτάφιο, με τον ανταγωνισμό του στολισμού και η γραφική περιφορά των Επιταφίων το βράδυ.

Η «Αποκαθήλωση» μέσα στην κατάμεστη πάντα εκκλησία, προς το μεσημέρι, είναι μία από τις πιο αναπαραστατικές σκηνές της ορθόδοξης τελετουργίας. Ο ιερέας παριστάνει τον Ιωσήφ (από Αρμαθαία), ανεβαίνει με μικρή σκάλα στον στημένο Σταυρό, αποκαθλώνει τον «Εσταυρωμένο» και τον πηγαίνει σεβαστικά στο Άγιο Βήμα, απ' όπου θα ξαναβγεί, κρατώντας το ξαπλωτό σώμα του Χριστού (τον Αμνό), για τον Επιτάφιο. Με πομπή θα το αποθέσει στο ανθοστολισμένο κουβούκλιο. Στο διάστημα αυτό ψάλλεται συνοδευτικά ένα αφηγηματικό και ποιητικό Δοξαστικό των Αποστίχων («Σε τον αναβαλλόμενον το φως ώσπερ ιμάτιον...»), σε ήχο πλάγιου πρώτου που, όταν ο ψάλτης είναι ικανός, αποτελεί ένα από τα αρχαιοπρεπέστερα και πιο συγκινητικά μελωδήματα των Παθών. Και ο ιερέας προσαρμόζει θεαματικά τις κινήσεις του με τα αντίστοιχα λόγια: «Πώς σε κηδεύσω, Θεέ μου;...» κλπ. Λεμονανθοί και ραντίσματα την ώρα εκείνη, δίνουν στο πρώτο προσκύνημα του νεκρού Ιησού ανθρώπινο νόημα... Η βραδινή ακολουθία του Επιταφίου ψάλλεται με λιγότερο πένθος. Ο διάκοσμος, τα λουλούδια και τα φώτα της εκκλησίας, μαζί με την παριστάμενη νεότητα και την περιβάλλουσα άνοιξη, δημιουργούν μία αισιόδοξη ατμόσφαιρα, που προοιμιάζει την Ανάσταση. Τα άμφια των ιερέων είναι πανηγυρικά και η όλη Υμνολογία (ο κανόνας και τα εγκώμια) ψάλλεται με ρυθμό ζωηρό και εναρμόνιο. Το «Αι γενεαί πάσαι» γίνεται για όλο το εκκλησίασμα ένα πολυφωνικό άσμα, που το χαίρονται και οι πιο αυστηροί ρινόφωνοι ψαλμωδοί.

Η περιφορά του Επιταφίου έπειτα, έξω στις συνοικίες και στο ύπαιθρο, είναι ένα ελληνικό τελετουργικό, αλλά και ανταγωνιστικό για τις ενορίες και τα χωριά γεγονός, που θέλουν να επιδείξουν το ωραιότερο στόλισμα και την επιβλητικότερη πομπή. (Αποκορύφωμα της ψυχολογίας αυτής είναι ο υπερβολικά επίσημος χαρακτήρας του Επιταφίου της Αθήνας, που μοιάζει με στρατιωτική και κρατική πομπή). Στα παλαιότερα χρόνια γίνονταν και συγκρούσεις ανάμεσα σε Επιταφίους, που διεκδικούσαν ένα διάβα ή δεν δέχονταν προσβλητικά λόγια για το στόλισμα και τη σημασία τους. Ήταν έντονο τότε και το θρησκευτικό «φιλότιμο» των παραμικρών συνοικιών.

Γραφικοί όμως απομένουν πάντα οι Επιτάφιοι

Ο ΦΩΤΗΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ σχολιάζει την ελληνική πραγματικότητα

Μεγάλη Παρασκευή

οι των ενοριών, στις πόλεις και στα χωριά, με το καλλιτεχνικό ανθοστόλισμα και τους πιστούς που ακολουθούν με αναμμένα (κίτρινα) κεριά. Τώρα συνηθίζουν να συγκεντρώνονται όλοι μαζί οι Επιτάφιοι (ειρηνικά) σε κεντρικό χώρο, όπου αναπέμπουν και κοινή δέηση, ιδιαίτερα με την παρουσία του Επισκόπου. Γραφικότεροι όμως γίνονται στα Νησιά μας, όπου περνούν πλάι από τη θάλασσα (και σκέφτονται τους ναυτικούς και τους ξεντεμένους), ή στα ορεινά και απομονωμένα χωριά, όπου βγαίνουν στα ξάγναντα και εκπέμπουν τη θρησκευτική συγκίνηση κι ευλογία τους στους άλλους ανθρώπους και χώρους.

Η βαθύτερη και πιο λαϊκή σημασία της περιφοράς του Επιταφίου, είναι ο εξαγιασμός του όλου χώρου των σπιτιών και των κτημάτων του χωριού και η ντόπια αναπαράσταση της «κηδείας» του Χριστού, που θα κατοχυρώσει το χωριό από κοινούς θανάτους. Οι κάτοικοι συμμετέχουν με θρησκευτικές τιμές και λιβανίσματα στην εκφορά αυτή και δεν ξεφεύγει από τη σκέψη τους η διδασκαλία της Εκκλησίας, ότι ο Χριστός, κατεβαίνοντας στον Άδη, θα συναντήσει και τους δικούς τους νεκρούς. Γι' αυτό και οι πονεμένοι θυμιάζουν και θρηνούν την ίδια ώρα τους νεκρούς τους, γι' αυτό και σε μερικά νησιά βγάζουν στην πόρτα τις φορεσιές των ναυτικών

που κάηκαν, να περάσει από κοντά τους ο Επιτάφιος. Νεκρολατρικό είναι και το έθιμο, στη Βόρειο Ελλάδα (Σέρρες), να βγάζουν στην πόρτα των σπιτιών εφήμερη πρασινάδα από φακές ή στάρι, συμβολική ενέργεια για τους νεκρούς και την ανάστασή τους.

Οι Επιτάφιοι συγκεντρώνουν όλη τη δύναμη της Μεγαλοδογματικής ευλογίας. Είναι το αποκορύφωμα του μεγάλου γεγονότος του θανάτου του Χριστού, πριν από την Ανάσταση. Γι' αυτό και όταν είναι να μπει στην εκκλησία ο Επιτάφιος, περνούν από κάτω του οι αδύναμοι και οι άρρωστοι, για να δυναμώσουν. Και στο τέλος τρέχουν «να αρπάξουν» από τα λουλούδια κι από τα κεριά του, να κρατήσουν όλοι κάτι στα σπία τους για φυλαχτό, για τον κεραυνό, για τις θύελλες και τις αρρώστιες.

Την αυστηρή νηστεία της Μεγάλης Παρασκευής επιβάλλουν παλιές εκκλησιαστικές διατάξεις, που όπως γράφονται στο Τριώδιο: «ουδέ τράπεζαν ιστώνμεν ούτε εσθίωμεν... Ει δε τυχόν εστί τις ασθενής και υπέργηρος και αδυνάτως έχων... δίδοται αυτώ άρτος και ύδωρ, μετά την δύσιν του ηλίου».

Είχαν πάρει τόσο στα σοβαρά την ασκητική αυτή απαγόρευση οι παλαιότερες γενιές, που αναφέρεται (σαν ανεκδοτική υπερβολή) από τους Έλληνες του Πόντου, ότι τη Μεγάλη Παρασκευή «εφτά χρονών παιδί εφτά φορές λιγώθηκε και νερό δεν του δώκαν να πει».

Στους καιρούς μας η νηστεία περιορίζεται το πολύ ως το λάδι. Πολλές όμως αυστηρά θεοσεβείς γυναίκες, δεν τρώνε τίποτα όλη μέρα, μόνο προς το τέλος πίνουν λίγο ξίδι, ή ζυμώ από βρασμένους κοκλιούς (Κρήτη), για να συμμερίζονται «το όξος και τη χαλή» που ήπιε ο Χριστός. Ελαφρότερο είναι να φάνει μόνο χαλβά και ψωμί και να περάσουν με τον καφέ της παρηγοριάς. Αλλά το λογικότερο, για τις οικογένειες, είναι να μαγειρέψουν όσπριο χωρίς λάδι, με τα γνωστά νησίσια της Καθαρής Δευτέρας.

Η απογευματινή επίσκεψη στα νεκροταφεία (ιδιαίτερα των μεγαλουπόλεων) εξηγείται με τη γενική ατμόσφαιρα του πένθους. Η θύμηση των νεκρών (υποσυνείδητη πίστη μας στην αθανασία) είναι κάτι ανθρώπινο, πολύ περισσότερο σήμερα, με τον μεγάλο συμβολικό θάνατο του Χριστού. Η «εις Άδου κάθοδος» με τις γνωστές περιγραφές των Ευαγγελίων, της υμνογραφίας και των εικονογραφιών, εδημιούργησαν πλήθος δοξασιές για την άνοδο στη γη των νεκρών, που βγαίνοντας με το Χριστό, θα παραμείνουν επάνω, ως την Ανάληψη ή την Πεντηκοστή. Η ίδια η ανθοφορία της γης, οδηγεί τη σκέψη μας στο ανέβασμα αυτό, που είναι χαρούμενο και ελπιδοφόρο. Τα ανθοπωλεία έχουν σήμερα επισημάνει την εθιμική αυτή έξοδο των ανθρώπων στους τάφους κι έχουν στήσει πρατήρια με στεφάνια, φυσικά ή τεχνητά, στην είσοδο των νεκροταφείων, όπου επίσης συγκεντρώνονται και πλήθος ζητιάνοι, για το «ψυχικό» της ημέρας. Γραφική είναι το βράδυ και η περιφορά Επιταφίων στους τάφους, που γίνεται από τις εκκλησίες των νεκροταφείων.

Το φτωχότερο Πάσχα των τελευταίων δεκαετιών

Η δραστηκή μείωση των εισοδημάτων, η αύξηση της φορολογίας, η ανελαστικότητα των τιμών σε βασικά καταναλωτικά αγαθά, αλλά και οι ανατιμήσεις σε μία σειρά άλλων, όπως για παράδειγμα τα καύσιμα και τα εισιτήρια των ακτοπλοϊκών συγκοινωνιών, αναγκάζουν τους Έλληνες να περάσουν τον δικό τους... Γολγοθά!

Με λιγότερα χρήματα στην τσέπη, αλλά ίδιες ή και ακριβότερες τιμές σε προϊόντα και υπηρεσίες καλούνται εφέτος οι Έλληνες να γιορτάσουν το Πάσχα. Η δραστηκή μείωση των εισοδημάτων, ως αποτέλεσμα των περικοπών σε μισθούς και συντάξεις, τόσο στον δημόσιο

όσο και στον ιδιωτικό τομέα, η αύξηση της φορολογίας, η ανελαστικότητα των τιμών σε βασικά καταναλωτικά αγαθά και οι ανατιμήσεις σε μία σειρά άλλων, όπως για παράδειγμα τα καύσιμα και τα εισιτήρια των ακτοπλοϊκών συγκοινωνιών, αναγκάζουν τους Έλληνες να περάσουν το φτωχότερο Πάσχα των τελευταίων δεκαετιών. Μάλιστα, δεν είναι λίγοι εκείνοι που λένε ότι δεν θα εγκαταλείψουν την Αθήνα, όπως έκαναν άλλες χρονιές, καθώς τα χρήματα δεν φτάνουν. Όσο για εκείνους που θα το επιχειρήσουν, θα αναγκαστούν να βάλουν βαθιά το χέρι στην τσέπη. Με τις μειώσεις των εισοδημάτων σε ιδιωτικό και δημόσιο τομέα

να έχουν ξεπεράσει το 20%, αλλά τις τιμές στην αγορά να τραβούν την ανηφόρα, τα νοικοκυριά βγάζουν μολύβι και χαρτί, σε μια προσπάθεια να υπολογίσουν τα έξοδά τους. Μία τετραμελής οικογένεια με δύο εργαζόμενους (ένα δημόσιος και ένας ιδιωτικός υπάλληλος) που πέρυσι είχε συνολικές καθαρές μηνιαίες αποδοχές 3.040 ευρώ, εφέτος καλείται με 721 ευρώ λιγότερα χρήματα (-23%) να καλύψει τις ίδιες ανάγκες. Μάλιστα, αν υπολογιστούν και οι περικοπές που έχουν επέλθει και στα δώρα του Πάσχα, τότε η οικογένεια αυτή έχει ακόμη μεγαλύτερη μείωση των εισοδημάτων της που φτάνει συνολικά τα 955,50 ευρώ.

